

About Albert Bandura's Concept of Moral Disengagement and How to Handle it from the Perspective of Islam

Sakineh Rakhshanderou^{ID}, Mohtasham Ghaffari*^{ID}

Department of Health Education and Health Promotion, School of Public Health and Safety, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
*Correspondence should be addressed to Dr. Mohtasham Ghaffari; Email: MohtashamGhaffari@sbmu.ac.ir

Article Info

Received: Aug 1, 2023

Received in revised form:

Aug 19, 2023

Accepted: Aug 29, 2023

Available Online: Sep 23, 2023

Keywords:

Albert Bandura

Islam

Moral disengagement

 <https://doi.org/10.22037/jrrh.v9i3.42878>

According to Albert Bandura's Social Learning Theory, which was later renamed as Social Cognitive Theory, a major part of human learning happens through observational learning/modeling, and based on this, people's moral standards are formed in interaction with the same social models (1, 2). Therefore, for self-regulation, people tend to behave in accordance with the behavioral norms of the society and avoid opposing the existing moral standards so as not to suffer self-deprecation and self-blame and self-condemnation. But in some cases, it is observed that people are in situations where they behave against their accepted values and norms, and at the same time, they do not blame themselves. Albert Bandura introduces this process with the concept of Moral Disengagement (3). In this conceptualization, he identified eight mechanisms that people use to prevent self-humiliation caused by committing a behavior that does not conform to moral standards, in the form of Moral Justification, Euphemistic Labeling, Advantageous Comparison, Displacement of Responsibility, Diffusion of Responsibility, Disregard or Distortion of Consequences, Dehumanization and Attribution of Blame (2, 4-6). It should be noted that Albert Bandura's theory of Moral Disengagement does not in any way mean his confirmation of moral disengagement and is only a scientific theory in the field of moral psychology to explain individuals' internal and cognitive processes in relation to moral standards.

Today, this theory and individuals' lack of moral to ethical standards and models adherence in the society are discussed and its roots are investigated in various research fields such as child and adolescent growth stages, organizational behavior, criminology, military psychology, sports psychology and public health. Accordingly, the findings of these studies can be very beneficial to the cultural and behavioral experts in the society (2, 7, 8).

Obviously, non-adherence to moral standards among the members of a society exposes the moral life of that society to collapse, and this is not an issue that can be easily ignored, especially considering the life-giving teachings of the Islamic religion, which puts a high emphasis on adherence to moral issues. Therefore, we see that in the discussion of Enjoining

Good and Forbidding Evil, one of the duties of every Muslim is to fight against the spread of immoral behavior in society, one of the main causes of which is individuals' moral disengagement. In other words, this divine duty, as a key strategy that is socially deterrent, can play a significant role in preventing many mechanisms of lack of moral commitment, besides its internal cleansing dimensions. The repeated emphasis in the Holy Quran and religious teachings on Enjoining Good and Forbidding Evil show the importance that Islam attaches to making the social environment healthy and feeling responsible, benevolent and philanthropic and fighting corruption and sin in society. On the other hand, Imam Hussain's (pbuh) unique uprising and movement, according to his words, was for the implementation of this divine duty in the society, and in the present time, reviving the duty of Enjoining Good and

Forbidding Evil will be of great help in making the social environment healthy (9).

In the end, it is hoped that more specialized studies and analyses are conducted in academic circles on the process of moral disengagement in various subjects and areas, and the government authorities have a more serious concern by relying on scientific evidence in order to plan suitable interventions in this field.

Please cite this article as: Rakhshanderou S, Ghaffari M. About Albert Bandura's Concept of Moral Disengagement and How to Handle it from the Perspective of Islam. *Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat*. 2023;9(3):1-6. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v9i3.42878>

حول مفهوم انعدام الإلتزام الأخلاقي لدى آلبرت بندورا وقراءة حول الخروج منها من منظور إسلامي

سكينة رخشنده رو^{ID}، محتشم غفاري^{ID}

قسم علوم الصحة والتنمية الصحية، كلية الصحة والأمن الصحي، جامعة الشهيد بهشتي للعلوم الطبية، طهران، إيران.

*المراسلات الموجهة إلى الدكتور محتشم غفاري؛ البريد الإلكتروني: MohtashamGhaffari@sbmu.ac.ir

معلومات المادة

الوصول: ١٤ محرم ١٤٤٥
 وصول النص النهائي: ٢ صفر ١٤٤٥
 القبول: ١٢ صفر ١٤٤٥
 النشر الإلكتروني: ٧ ربيع الأول ١٤٤٥

الكلمات الرئيسية:

آلبرت بندورا
 الإلتزام الأخلاقي
 إسلام

تقول نظرية الإدراك الإجتماعي للسايكولوجي آلبرت بندورا التي عُرفت في ما بعد بنظرية المعرفة الإجتماعية، أنّ القطاع الأعظم من تعليم الإنسان يتم عبر المشاهدة والنمذجة وبناء على هذا الأساس، تتكون المعايير الأخلاقية لدى الأفراد في التعامل مع نفس هذه النماذج الإجتماعية (١، ٢). إذن، يميل الأفراد نحو التنظيم الذاتي ويسعون ليكون سلوكهم كسلوك أفراد المجتمع ويتجنبوا مخالفة المعايير الأخلاقية السائدة في المجتمع لكي لا يجلبوا لأنفسهم الإحتقار واللوم والإدانان الإجتماعية. لكن شوهدت في بعض الحالات مخالفات وخرق المعايير السائدة وذلك بعدما يصبح الأفراد في ظروف خاصة تدفعهم نحو خرق المعايير السائدة من دون إلقاء اللوم على أنفسهم أو تأنيب النفس. ويصف بندورا هؤلاء الأفراد بأنهم يفتقرون إلى الإلتزام الأخلاقي والعربي (٣). ففي عملية صياغة المفاهيم هذه، يحدد بندورا ثمانية آليات يعتمدها الأفراد لمنع تأنيب النفس أو تحاشي إلقاء اللوم على النفس الناجم عن إختراق المعايير الإجتماعية السائدة وهذه الآليات هي: التبرير الأخلاقي، وتلطيف السلوك المخالف، المقارنة النافعة، وتبادل المسؤوليات، وتقسيم المسؤوليات، وعدم الإعتناء بالنتائج أو تزويرها، ولأخلاقية السلوك، وإعزاز اللوم (٢، ٤-٦). يجب الإنتباه إلى أنّ نظرية عدم الإلتزام الأخلاقي لدى آلبرت بندورا لا تعني أبداً تأييد إنعدام الإلتزام الأخلاقي لديه. وإنما هي نظرية علمية سايكولوجية في مجال علم النفس لمعرفة الآليات الذاتية والمعرفية لدى الأفراد في تعاملهم مع المعايير الأخلاقية السائدة.

وقد تمّ اعتماد هذه النظرية حول انعدام الإلتزام الأخلاقي بالمعايير والنماذج الأخلاقية من قبل بعض الأفراد في المجتمع ودراسة جذور هذه النزعة في المجالات البحثية المختلفة مثل مراحل نمو الطفل والمراهق، والسلوك السليم، وعلم الجريمة، وعلم النفس العسكري، وعلم النفس الرياضي، والصحة العامة؛ ولهذا استخدام معطيات ونتائج هذه الدراسات يمكن أن تساعد الباحثين في مجال الثقافة والسلوك الإجتماعي للوصول إلى نتائج وحلول ناجعة لتحسين سلوك المجتمع (٢، ٧، ٨).

كما نعلم عدم إلتزام الفرد بالمعايير الأخلاقية في المجتمع يعرض الحياة الأخلاقية لأخطار وتحديات كبيرة؛ وهذا أمر لا يمكن تجاهله أو المرور عليه مرور الكرام. ونظراً للتعاليم الإسلامية العظيمة القادرة على إنارة طريق الحياة والتي تؤكد على إلتزام الفرد بالقيم والسلوك الإجتماعي السليم، يجب أن نفتسب من قبسها في إنارة طريقنا. ولهذا نرى أن من أهم رسائل الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر هي مواجهة السلوك اللاأخلاقي والتعامل غير السليم في المجتمع، ومن أهم ضروريات هذا الأمر هو عدم إلتزام الفرد بالقيم الإجتماعية. بتعبير آخر، هذه الفريضة الإلهية يمكن أن تكون إستراتيجية محورية وراشداً فردياً واجتماعياً صارماً يستطيع إلى جانب التطهير الذاتي أن تؤدي دوراً محورياً في تنزيه المجتمع والأفراد من الخروقات الأخلاقية وتقيد الفرد بقيود صارمة لإحترام القانون. فتأكيد القرآن الكريم والتعاليم الدينية على الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر يشير إلى الأهمية الكبيرة التي يوليها الإسلام لتنزيه المجتمع والأفراد

وتعزيز الشعور بالمسؤولية، وحب الخير، ومكافحة الفساد والذنوب في المجتمع برّفته. من جانب آخر، فالثورة الحسينية الفدّة كما يقول الإمام (ع) نفسه، كانت بسبب إحياء هذه الفرضية الدينية في المجتمع؛ ولهذا تنزيه المجتمع من الذنوب وإحياء الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر يمكن أن

يكون محورياً في تطهير المجتمع من الموبقات والخروقات القانونية والأخلاقية (٩). في النهاية، نأمل أن تجري دراسات أكاديمية موسعة في مجال عدم الإلتزام الأخلاقي بالمعايير الإجتماعية ويولي صناع القرار إهتماماً كبيراً بهذا الأمر وتجري بحوث موسعة في هذا المجال.

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Rakhshanderou S, Ghaffari M. About Albert Bandura's Concept of Moral Disengagement and How to Handle it from the Perspective of Islam. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2023;9(3):1-6. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v9i3.42878>

درباره مفهوم بی‌قیدی اخلاقی آلبرت بندورا و تحلیلی بر برون‌رفت از آن با دیدگاه اسلام

سکینه رخشنده‌رو^{id}، محتشم غفاری^{id*}

گروه آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، دانشکده بهداشت و ایمنی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.
 *مکاتبات خطاب به دکتر محتشم غفاری؛ رایانامه: MohtashamGhaffari@sbmu.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۱۰ آرمرداد ۱۴۰۲
 دریافت متن نهایی: ۲۸ آرمرداد ۱۴۰۲
 پذیرش: ۱۰ شهریور ۱۴۰۲
 نشر الکترونیکی: ۱ مهر ۱۴۰۲

واژگان کلیدی:

آلبرت بندورا
 اسلام
 تقیید اخلاقی

بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی آلبرت بندورا^۱ که بعدها به نظریه شناختی اجتماعی تغییر نام یافت، بخش عمده‌ای از یادگیری انسان از طریق مشاهده و الگوگیری اتفاق می‌افتد که بر این اساس، معیارهای اخلاقی افراد هم در تعامل با همان الگوهای اجتماعی شکل می‌گیرد (۱، ۲). بنابراین، افراد برای خودتنظیمی تمایل دارند رفتاری مطابق با هنجارهای رفتاری جامعه داشته باشند و از مخالفت با معیارهای اخلاقی موجود پرهیز نمایند تا دچار خودتحقیری و سرزنش و محکوم کردن خود نشوند. اما در برخی از موارد مشاهده می‌شود افراد در شرایطی قرار می‌گیرند که برخلاف ارزش‌ها و هنجارهای پذیرفته خود رفتار می‌کنند و در عین حال خود را نیز سرزنش نمی‌کنند. آلبرت بندورا این فرایند را با مفهوم بی‌قیدی اخلاقی معرفی می‌کند (۳). او در این مفهوم‌پردازی سازوکارهای هشت‌گانه‌ای را که افراد برای جلوگیری از خودتحقیری ناشی از ارتکاب رفتار غیرمنطبق با معیارهای اخلاقی به کار می‌گیرند، به صورت توجیه اخلاقی، برچسب‌زنی مدبرانه و خوشایند، مقایسه سودمند، جابجایی مسئولیت، تقسیم مسئولیت، بی‌اعتنایی به پیامدها یا تحریف آنها، غیرانسانی کردن و نسبت دادن سرزنش توضیح می‌دهد (۲، ۴-۶). باید توجه داشت که ارائه نظریه بی‌قیدی اخلاقی آلبرت بندورا به هیچ وجه به معنی تأیید بی‌قیدی اخلاقی توسط او نیست و تنها یک نظریه علمی در حوزه روان‌شناسی اخلاقی برای تبیین فرایندهای درونی و شناختی افراد درباره معیارهای اخلاقی است.

امروزه بحث درباره این نظریه و بی‌قیدی اخلاقی برخی از افراد جامعه به معیارها و الگوهای اخلاقی و بررسی ریشه‌های آن در حوزه‌های مختلف پژوهشی مانند مراحل رشد کودک و نوجوان، رفتار سازمانی، جرم‌شناسی، روان‌شناسی نظامی، روان‌شناسی ورزش و سلامت عمومی کاربرد دارد و از این رو استفاده از یافته‌های این تحقیقات می‌تواند برای کارشناسان فرهنگی و رفتاری جامعه بسیار سودمند و راهگشا باشد (۲، ۷، ۸).

همان‌گونه که می‌دانیم پایبندنبودن به معیارهای اخلاقی در میان افراد یک جامعه حیات اخلاقی آن جامعه را در معرض سقوط قرار می‌دهد و این موضوعی نیست که بتوان به آسانی از کنار آن عبور کرد؛ به‌ویژه با توجه به آموزه‌های حیات‌بخش دین

۱) Albert Bandura

مجله پژوهش در دین و سلامت

دوره ۹، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۲

این کار از مجوز [Creative Commons Attribution 4.0 International License \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) تبعیت می‌کند.

عوامل فساد و گناه در جامعه قائل است. از سوی دیگر، قیام و نهضت بی‌نظیر امام حسین (ع) نیز طبق فرموده خود آن حضرت، برای اجرای این فریضة الهی در جامعه بوده است که در زمان حاضر نیز احیای امر به معروف و نهی از منکر به سالم‌سازی محیط اجتماعی کمک شایانی خواهد نمود (۹). در پایان، امید آن می‌رود که واکاوی‌های تخصصی و پژوهشی بیشتری در محافل دانشگاهی روی فرایند بی‌قیدی اخلاقی در موضوعات و حوزه‌های مختلف صورت پذیرد و متولیان حکمرانی نیز اهتمام جدی‌تری با تکیه بر تحقیقات و شواهد علمی در جهت برنامه‌ریزی‌های مداخله‌ای مناسب در این زمینه داشته باشند.

مبین اسلام که بر تقید و پایبندی به مسائل اخلاقی تأکید فراوانی دارد. از این رو، می‌بینیم که در بحث امر به معروف و نهی از منکر یکی از رسالت‌های هر فرد مسلمان مبارزه با شیوع رفتارهای غیراخلاقی در جامعه است که یکی از علل عمده آن مقیدنبودن افراد به امور اخلاقی است. به عبارتی، این فریضة الهی به‌عنوان یک راهبرد کلیدی که دارای بازدارندگی بیرونی و اجتماعی است می‌تواند در کنار عوامل پاکسازی درونی نقش بسزایی در پیشگیری از بسیاری از سازوکارهای بی‌قیدی اخلاقی ایفا نماید. تأکیدهای مکرر قرآن کریم و آموزه‌های دینی درباره امر به معروف و نهی از منکر بیانگر اهمیتی است که اسلام برای سالم‌سازی محیط اجتماعی و احساس مسئولیت، خیرخواهی و انسان‌دوستی و مبارزه با

استناد مقاله به این صورت است:

Rakhshanderou S, Ghaffari M. About Albert Bandura's Concept of Moral Disengagement and How to Handle it from the Perspective of Islam. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2023;9(3):1-6. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v9i3.42878>

References

1. Mahmofakhe H, Roshan A, Shiri H. Prediction of moral disengagement based on dark triad of personality and belief in a just world among the Marketers of Urmia city during Corona. Social Psychology Research. 2022;12(47):99-114. (Full Text in Persian)
2. Glanz K, Rimer BK, Viswanath K. Health behavior and health education: theory, research, and practice: John Wiley & Sons; 2008.
3. Bandura A. Selective activation and disengagement of moral control. Journal of social issues. 1990;46(1):27-46.
4. Zsolnai L. Moral disengagement :How people do harm and live with themselves, by Albert Bandura. New York: Macmillan, 2016. 544 pp. ISBN: 978-1-4641-6005-9. Business Ethics Quarterly. 2016;26(3):426-9.
5. Olson MH. Introduction to theories of learning, Translated by Seif A.A. 7 ed. Tehran: Dovran Press; 2008. (Full Text in Persian)
6. Reich W. Origins of terrorism: Psychologies, ideologies, theologies, states of mind: Woodrow Wilson Center Press; 1998.
7. Moore C. Moral disengagement. Current Opinion in Psychology. 2015;6:199-204.

8. Nocera TR, Dahlen ER, Poor A, Strowd J, Dortch A, Van Overloop EC. Moral disengagement mechanisms predict cyber aggression among emerging adults. Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace. 2022;16(1):1-6.
9. Hoseini Shahroodi M. Amr-e be Ma'roof va Nahy az Monkar dar Nehzat-e Imam Hossein (AS). Hooson. 2004(2). (Full Text in Persian)